

худудий бошқармаси бошлиғи ўринбосари Ж. Хасанов ва бошқарманинг аукцион савдолари назорат қилиш шубҳаси мудири М. Асадовлар “Ўзнефгазалоқа” корхонасига тегишли омборхона ва ёрдамчи биноларни хусусийлаштириш мақсадида ўтказилган аукцион савдоларида ғалиб чиқиш эвазига якка тартибдаги тадбиркор И. Низомовдан 14 минг АҚШ доллари пора тариқасида олганлар.

Тадбиркорларнинг қонуний фаолият юритишларига тўсиқ бўлиш, уларни ривожланишига йўл бермасликни ҳар бир ҳолати прокуратура органлари томонидан кескин чоралар кўриш йўллари билан бартараф этилмоқда.

Аннотация: мақолада муаллиф Ўзбекистон Республикасида изчиллик билан амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар ҳамда уларнинг ҳуқуқий асосларини таҳлил қилган. Шунингдек, муаллиф мазкур иқтисодий ўсишлар жараёнида прокуратура органлари вазифалари ва амалга ошираётган фаолиятини кўрсатиб ўтган. Хулосада муаллиф иқтисодий ислохотлар яна давом этиши, бунда ҳуқуқ ва манфаатларнинг таъминланиши муҳим эканлигини баён қилган.

Калит сўзлар: иқтисодиёт, тадбиркорлик, ҳуқуқ ва манфаатлар.

Аннотация: в статье автор анализирует проводимые в Республике Узбекистан экономические реформы и их правовую основу, а также, показал роль и деятельность прокуратуры в обеспечении законности в проводимых экономических реформах. В заключении автор указывал на актуальность дальнейшего развития экономики и системы защиты прав и интересов субъектов данной сферы.

Ключевые слова: экономика, предпринимательство, право и интересы.

Annotation: In the article the author analyzes economic reforms which are carried out in the Republic of Uzbekistan and their legal basis. Also, the author showed a role and activity of prosecutor's office in law enforcement in the carried-out economic reforms. In the conclusion the author pointed to relevance of further development of economy and system of protection of the rights and interests of subjects of this sphere.

Key words: economy, business, right and interests.

Н.Пулатова

ТДЮУ катта илмий ходим-изланувчи

АДОЛАТЛИ СУД ҲУЖАТЛАРИНИНГ ҚАБУЛ КИЛИНИШИНИ ТАЪМИНЛАШДА ҲУҚУҚИЙ ОНГНИНГ ЎРНИ

Ҳозирги кунда Ўзбекистон ҳуқуқий демократик давлат барпо этиш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш йўлидан кетмоқда. Ҳуқуқий давлат қуриш – халқимизнинг энг эзгу мақсадидир. Мустақиллик йилларида мамлакатимизда иқтисодий, сиёсий, маънавий ва ижтимоий соҳаларда асрга татигулик салмоқли ишлар амалга оширилмоқдаким, бу ислоҳий ўзгаришлар жамиятимизни ҳуқуқий давлат сари тобора яқинлаштирмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрдаги қўшма мажлисидаги маърузасида баён этилган “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси”да мамлакатимизни демократик янгиланишнинг бугунги босқичдаги энг муҳим йўналишларидан бири бу – **қонун устуворлиги ва қонунийликини мустаҳкамлаш, шахс ҳуқуқи ва манфаатларини ишончли ҳимоя қилишга қаратилган суд-ҳуқуқ тизимини изчил демократлаштириш ва либераллаштиришдан** иборатдир. Бир сўз билан айтганда, юртимизда ҳуқуқий давлат асосларини янада такомиллаштириш ва **аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш биз учун ҳал қилувчи вазифа бўлиб қолмоқда**¹ деб таъкидланган. Халқаро банкнинг маълумотларига кўра Ўзбекистонда аҳолининг саводхонлик даражаси бўйича 99,7%² дунёда энг юқори кўрсаткичлардан бирини кўрсатди. Аҳолининг ҳуқуқий саводхонлик кўрсаткичини ҳам шу даражага кўтариш мақсадида Республикаимизда босқичма-босқич ҳуқуқий ислохотлар ўтказилмоқда.

Суд қарорлари аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришда муҳим роль ўйнайди. Ҳар бир фуқаронинг ҳуқуқий маданияти нафақат қонунларга қатъий риоя этиши, балки судлар томонидан шу қонунни амалиётга татбиқ этиб, чиқариладиган қарорларга нисбатан бўладиган муносабатда ҳам намоён бўлади.

Ҳуқуқий онгнинг таркибий қисми бўлган ҳуқуқий руҳият бу инсонларнинг амалдаги қонунлар, ҳуқуқий нормалар, давлат - ҳуқуқий институтлар фаолияти ҳақидаги ва уларнинг аслида қандай бўлиши кераклигига оид ҳис - туйғулари, ички руҳий кечинмалари мажмуидир. Шу боис, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятнинг шаклланишига турли хил омиллар таъсир этади, унинг шаклланиш йўналишини белгилаб беради.

Ҳуқуқий онгга таъсир этувчи омиллар ичида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, судларнинг фаолиятида инсон ҳуқуқларига ҳамда қонунийликка риоя этилиши, инсонпарварлик даражаси каби кўрсаткичлар ҳал қилувчи роль ўйнайди. Масалан, бирон - бир янги

¹ Каримов И.А. Демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш – мамлакатимиз тараққиётининг асосий мезонидир. –Т. 19. –Т.: Ўзбекистон, 2011. – Б.53

² О проводимых в Узбекистане мерах в области развития народного образования//http://jahonbews.uz

қонун, фармон ва қарор қабул қилинганда шахсда унинг мазмунига ва кейинги амалиётига нисбатан маълум бир ҳис - туйғулар пайдо бўлади, инсон кўнглида баъзи кечинмалар содир бўлади. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисидаги” Фармонининг амалга ошиши натижасида бугунги кунда жиноий жазолар тизимида ўлим жазоси йўқ. Айни пайтда бу ҳолат ўлим жазосига маҳкум этилганларнинг яқинлари ва қариндош - уруғлари бу янгиликни катта қониқиб билан кутиб олишлари, уларда давлатнинг ҳуқуқий сиёсатидан мамнунлик ҳисси пайдо бўлиши мумкин. Айни пайтда, кимдир, олдин ўлим жазосига маҳкум этилиб, ҳукм ижро этилганларнинг қариндошларида армон ва афсус ҳисларини туғдириши мумкин. Ваҳоланки, ҳуқуқий руҳият ҳуқуқий борлиқни англашнинг дастлабки босқичи ҳисобланади¹.

Шу тарзда судда кўрилатган конкрет иш юзасидан чиқарилган адолатсиз қарор нафақат қарор йўналтирилган ҳуқуқ субъектидагина эмас, балки унинг оила аъзоларида, қариндош уруғлари, таниш-билишлари, ишлаётган меҳнат жамоасида ҳамда яшаётган маҳалла аҳлида ички норозилик ҳиссини вужудга келтириши мумкин. Ёки аксинча, бирор-бир адолатли ҳукм, юқорида қайд этилган жамоа ва субъектларда давлатга, қонунлар кучига ҳамда судга, одил судловга бўлган ишончини мустаҳкамлайди.

Судларнинг адолатли ва асосланган қарор чиқаришларини таъминлаш мақсадида республикада суд – ҳуқуқ соҳасида кўплаб ислохотлар амалга оширилмоқда, мисол тариқасида Президентимизнинг 2012 йил 2 августдаги “**Суд тизими ходимларини ижтимоий муҳофаза қилишни тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида**”ги ҳамда 2012 йил 30 ноябрдаги “**Судлар фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида**”ги фармонлари, шунингдек, 2012 йил 10 декабрдаги Вазирлар Маҳкамасининг “Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинди. Ушбу қарорга асосан Ўзбекистон Олий суди ҳамда БМТ Тараққиёт дастури ваколатхонаси ҳамкорлигида “Фуқаролик суд ишларини юритишни ислоҳ қилиш: самарали суд бошқаруви” қўшма лойиҳаси доирасида Жанубий Корея ва Малайзия давлатларининг илғор тажрибалари асосида «E-sud» электрон судлов тизими ишлаб чиқилди. 2014 йил 21 январь куни матбуотда эълон қилинган “**Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида**”ги Қонун 26 моддадан иборат бўлиб, у билан амалдаги 7 кодексга, 17 қонунга 1 та Низомга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди.

Бугунги кунда суд ҳокимияти олдида янада муҳим вазифалар кўндаланг бўлиб турибди. Жамиятни демократлаштириш ва мамлакатни модернизациялаш шароитида ҳуқуқ муҳофаза этувчи ва суд органлари нисбатан янги-янги талаблар қўйилмоқдаки, улардан энг муҳими мазкур органлар фаолиятида қонунийликни ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишни кучайтиришдир.

Бу вазифалар биз барпо этаётган ҳуқуқий давлатни шакллантиришда нақадар муҳим аҳамиятга эга экани ҳақида, ўйлаيمانки, ортиқча гапириб ўтиришнинг ҳожати йўқ².

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов таъкидлаб ўтганидек, “Жамиятнинг демократия йўлидан жадал ривожланиши ва бу борада амалга оширилаётган ислохотларнинг муваффақияти кўп жиҳатдан одамларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданият даражасига боғлиқдир. Юксак ҳуқуқий маданият – демократик жамият пойдевори ва ҳуқуқий тизимнинг етуқлик кўрсаткичидир”³.

Шундай қилиб, қонуний, асосли ва адолатли суд ҳужжатларининг қабул қилинишини таъминлашда юридик восита сифатидаги ҳуқуқий оннинг ўрни ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлиб, юқори даражадаги ҳуқуқий он бўлиш зарурлиги, айни пайтда, ҳам судда иши кўрилатганларга ва ҳам суд ходимларига бирдек тегишлидир.

Аннотация: ушбу мақолада суд ҳужжатлари тушунчаси, уларнинг турлари ва адолатли суд ҳужжатларининг қабул қилинишини таъминлашда юридик восита сифатидаги ҳуқуқий оннинг ўрни ва мезонлари таҳлил этилган.

Калит сўзлар: суд ҳужжатлари, суд қарори, суд қарорининг асосланганлиги, суд қарорининг самарадорлиги, ҳуқуқ ўрнатувчи суд ҳужжатлари.

Аннотация: в данной статье анализируются понятие и сущность судебных документов, рассматривается роль правового мышления при обеспечении принятия справедливых судебных документов.

Ключевые слова: судебные документы, судебное решение, обоснованность судебного решения, эффективность судебного решения, правоустанавливающие судебные решения.

Annotation: in the article it is analyzed the concept and essence of judicial documents and the role of legal consciousness by supplying adoption of judicial documents

Key words: judicial documents, and judicial decision, basis judicial decision, effectiveness of judicial decision, right setting judicial documents.

Адабиётлар рўйхати:

1. Каримов И.А. Демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш – мамлакатимиз тараққиётининг асосий мезонидир. – Т.: Ўзбекистон, 2011. – Б.53.
2. Исломов З.М. Давлат ва ҳуқуқнинг умумназарий муаммолари: ҳуқуқни тушуниш, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқ ижодкорлиги. - Т.: ТДЮИ, 2005. - Б.123.

² Каримов И.А. “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир”// Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. –Т.: “Ўзбекистон”, 2010. –Б.22.; “Суд қонунчилигини демократлаштириш ва либераллаштириш ҳамда суд тизими мустақиллигини таъминлаш бўйича тадқиқот марказини ташкил этиш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори // Халқ сўзи. 2008 йил 24 июнь.

³ Каримов И.А. “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси” мавзусидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2010 йил 13 ноябрь.

¹ Исломов З.М. Давлат ва ҳуқуқнинг умумназарий муаммолари: ҳуқуқни тушуниш, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқ ижодкорлиги. –Т.: ТДЮИ, 2005. –Б.123.

3. Каримов И.А. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. –Т.: “Ўзбекистон”, 2010.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Суд қонунчилигини демократлаштириш ва либераллаштириш ҳамда суд тизими мустақиллигини таъминлаш бўйича тадқиқот марказини ташкил этиш тўғрисида” қарори // Халқ сўзи. 2008 йил 24 июнь.

У. Машарипов

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
Давлат бошқарув академияси тингловчиси

ҲОКИМ ҚАРОРЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАБИАТИ ВА УЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ЭКСПЕРТИЗА ҚИЛИШНИНГ АҲАМИЯТИ

Демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти шаклланишида норматив-ҳуқуқий ҳужжатларининг мукамаллиги ва самарадорлигини таъминлаш муҳим аҳамиятга эга. Айниқса маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг норматив-ҳуқуқий хусусиятга эга бўлган қарорлари ҳам қонунчилик тизимида ўзига хос ўрин тутди.

Бинобарин, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари Ўзбекистон Республикаси қонунчилигининг ажралмас бўлаги сифатида ижтимоий муносабатларни тартибга солишда алоҳида аҳамият касб этади.

Давлатимиз раҳбари Ислом Каримов таъкидлаганларидек: “Ўтган даврда қонун ижодкорлиги жараёни кенгайгани ва мураккаблашгани, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг асосланганига ва сифатига нисбатан талаблар сезиларли даражада ошгани бу соҳада қонунийликни таъминлашнинг янги ва янада самарали механизмларини яратишни, қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қонунларга, социал-иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ислохотлар эҳтиёжларига мос бўлишини тақозо этмоқда”¹.

Дарҳақиқат, норма ижодкорлиги жараёнининг сифати ва самарадорлигини таъминлайдиган, шунингдек, қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ҳуқуқий экспертизадан ўтказиш фаолиятини ва мавжуд нормаларнинг ишлаш механизмларини тизимлаштириш долзарб масала бўлиб, бу норма ижодкорлиги фаолиятини тартибга солишни янада такомиллаштиришга хизмат қилади.

Шу ўринда маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, хусусан, ҳокимлик институтининг давлат ҳокимияти тизимидаги ўрни ва аҳамиятини қисқача бўлсада ёритиб ўтадиган бўлсак.

Ҳуқуқшунос олим М.А. Ахмадшаеванинг фикрича, “Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, давлат ҳокимияти тизимининг қуйи бўғинини ташкил этади. Бироқ, айнан маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолияти, охир-оқибатда бутун бошқарув тизимининг самарасини, ҳаётийлигини таъминлаб беради”². Дарҳақиқат, давлат ҳокимияти марказий органлари томонидан қабул қилинган деярли барча норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар маҳаллий даражага келиб ижро этилади. Шу боис уларнинг фаолияти ва тузилишини тадқиқ этиш назарий ва амалий жиҳатдан муҳим аҳамиятга эга.

1993 йил 2 сентябрда қабул қилинган “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги Қонунда ҳамда Конституциянинг 102-103 моддаларидаги нормалари асосида халқ депутатлари Кенгашлари ва ҳокимларнинг асосий вазифалари белгилаб қўйилди. Қонуннинг 1-моддаси, учинчи хат бошисига асосан,

¹ Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2010. –Б.24.

² Ахмедшаева М.А. Ҳокимият тизимида ижро ҳокимияти. – Тошкент: ТДЮИ, 2007. –Б.58.